

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ
ВА КОММУНИКАЦИЯЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ВАЗИРЛИГИ

ТОШКЕНТ АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ УНИВЕРСИТЕТИ
ФАРГОНА ФИЛИАЛИ

Телекоммуникация инжиниринги
кафедраси

Телекоммуникация тизимлари
ва тармоқлари фанидан

Реферат

Тайёрлади: 611-12 гурӯҳ талабаси
Жўраев Б

Фарғона 2015й

**Mavzu: Оптик толали алоқа линиялари.
Радио каналлари.**

Режа:

- 1. Толали оптик алоқа линияси (ТОАЛ)**
- 2. ОТАЛнинг камчиликлари**
- 3.Оптик толалар**
- 4. Хулоса**
- 5.Фойдаланган Адабийот**

Толали оптик алоқа линияси (ТОАЛ)

Оптик толали алоқа линияси (ТОАЛ) йўналтирувчи узатиш системаларининг бир кўриниши бўлиб, унда ахборотлар диэлектрик тўлқин ўтказгичлар бўйича узатилади ва у — Оптик толали деб юритилади. Оптик толали тармоқ информацион тармоқ бўлиб тугунларни бир-бири билан боғловчи элементdir ва у оптик толали алоқа линиясини ташкил этади. Оптик толали тармоқларнинг технологияси ўз ичига оптик толалардан ташқари электрон узатиш ускуналари, уларнинг стандартлари, узатиш протоколлари (баённомалари), тармоқ топологиялари ва тармоқларнинг умумий тузилиш массаларини ўз ичига олади.

Оптик толали алоқа линиялари бўйича ахборотларни узатиш мис ўтказгичли кабеллар бўйича ахборотларни узатишдан бир қанча авзалликларга эга.

ТОАЛнинг авзалликлари

Кенг полосали ўтказишлиги-бу ҳолатда у ўта юқори яъни 10^{14} Гц частота полосасида ишлашдир. Бу дегани бир дона оптик тола бўйича бир неча терабит/сек. ахборот оқимини узатиш имконини беради. Катта ўзгариш полосаси деганда оптик толалар мис ўтказгичли кабеллар ёки бошқа турдаги йўналтирувчи системалар бўйича ахборотларни узатишда анча-мунча катта кенгликдаги маълумотларни ўтказишга эга.

Оптик тола бўйича узатилаётган нур сигналининг кичик сўниши. Ҳозирги пайтда оптик толалар ишлаб чиқарилувчи корхоналар оптик тола бўлиб 1.55 мкм тўлқин узунлигига 0.2-0.3 дБ/км сўнишига эришилган. Толаларнинг кичик сўниши ва унча катта бўлмаган дисперсияси ҳисобига ретлансяторлар (тиклангичлар)сиз 100 км ва ундан ортиқ узунликларда алоқа линия участкаларининг қуриш имконини беради.

Оптик толали кабелларда шовқинларнинг кичик сатҳда бўлганлиги учун ўтказиш полосасини турли хил модуляция ҳисобига ҳамда кичик бит ташкил этувчи кодли сигналлар ҳисобига ошириш мумкин.

Ҳалақитлардан муҳофазаланишнинг юқорилиги. Оптик тола диэлектрик материалдан тайёрланганлиги ҳисобига оптик кабел ётган жой атрофида жойлашган мис ўтказгичли кабел системалари ва электр ускуналар, электр магнит майдони ҳосил қилувчи электр узатиш линиялари ва электрлашган темир йўлларда ҳосил бўлувчи электромагнит майдонлар таъсирига жуда ҳам чидамлидир. Мис ўтказгичга эга бўлган кўп жуфтлик кабелларининг занжирлари оралифида ўзаро таъсир майдонлари бўлади, бундай ҳолат эса кўп толаларга эга бўлган оптик кабелларда рўй бермайди.

Оғирлиги ва ҳажмининг кичклиги. Оптик толали кабеллар мис ўтказгичли кабелларга нисбатан кичик ҳажмда ва оғирликга эга. Мисол учун 1000 жуфтлик мис ўтказгичли телефон кабелининг диаметри 7,5 см бўлса, худди шундай ахборот полосасини узатиш учун диаметри 0,1 см бўлган бир дона оптик тола билан алмаштириш мумкин.

Турли хил рухсат этилмаган кириш имконияти бўйича катта муҳофазаланишга эгалиги. Умуман олганда оптик толали кабеллар бўйича

ахборотларни кабелли системани бузмасдан эшитиш мумкин эмас. Мониторнинг системаси (узлуксиз назорат) бўлганлиги учун оптик алоқа линияси бузишдан ҳосилдир. Агар юқори сезувчпнликга эга бўлган ускуна ёрдамида оптик толада бузилиш бўлса у ҳолда алоқа системаси тезда ўчирилиб тезда хабар берувчи (тревога) сигнал узатилади.

Интерференц эффектли сенсор системаларда нур сигналлари тарқатилганда улар юқори сезувчанлик толалардан иборат. Бундай системаларни хукумат банк ва бошқа маҳсус хизмат алоқа линияларида қўлланилганлиги ҳисобига маълумотларни муҳофаза этиш жуда ҳам юқори.

Тармоқ элементидаги гальваник чидамлилик. Оптик толаларнинг изоляцион хусусиятига эга бўлганлиги учун толалар электр токидан кўрқмайди. Агар иккита тармоқ ускуналари бир-бири билан мис ўтказгичли кабеллар билан боғланган бўлса у ҳолда бу ускуналар ерга уланиши керак бўлади, агар бу ускуналар тармоғи ерга уланмаган бўлса у ҳолда потенциаллар фарқи ҳосил бўлиб, у тармоқ ускуналарини ишдан чиқариши мумкин, оптик толали тармоқлар учун бундай муаммо йўқ.

Портлаш ва ёнхинга чидамбардошлиқ. Оптик толаларда қисқа туташув бўлганда аланга бўлмаслиги хусусияти мавжуд, шунинг учун оптик толали кабелларни ёнфинга хавфли бўлган корхоналарда бемалол қўллаш мумкин.

Оптик толали кабелларни иқтисодлиги. Оптик толалар кварцдан тайёрланади, унинг асосий икки қисми кремнийдир у кенг қўламда тарқалган шунинг учун оптик толали кабеллар мис ўтказгичли кабелларга нисбатан арzon ва унинг сонли қиймати 2:5 ташкил этади. Бундан ташқари оптик толали кабеллар бўйича сигналларни узоқ масофаларга ретрансляторсиз узатиш мумкин. Салитон узатиш системаларини қўллаш ҳисобига регенераторсиз узатиш масофаси 4000 км ва ахборот узатиш тезлигини 40 Гбит/с га ўтказиш мумкин.

Хизмат этиш муддатини катталиги. Вақт ўтиши билан тола деградацияга учрайди. Бу дегани кабел ичидаги жойлаштирилган тола эскиради ва унинг сўниш коэффициенти ошиб боради. Аммо ҳозирги замон технологиясини ривожланиб бориши ҳисобига толанинг умри узайтириб бориб, оптик толали кабелнинг хизмат этиш муддати 25 йилга етказилди. Бундай вақт оралиғида узатиб-қабул қилиш системаларининг авлод стандартлари бир неча маротаба ўзгариши мумкин.

Электр манба узатиш имконияти борлиги. Каттадан-катта узунликдаги оптик толали магистрал тармоқларда регенераторлар қўлланилади, бундай регенераторларга электр манба зарур, бунинг учун оптик толали кабеллар комбинацияланган усулда, яъни оптик кабелларига оптик толалар билан биргаликда электр манба узатиш учун мис симли ўтказгичлар жойлаштирилади. Бу ўтказгичлар бўйича регенераторлар учун электр манба узатилади. Юқорида келтирилган бошқа узатиш системаларига нисбатан жуда қўплаб авзаликлар билан бирга оптик толали кабеллар системаси ўз навбатида камчиликлардан ҳоли эмас.

ОТАЛНИНГ КАМЧИЛИКЛАРИ

Интерфейс ускуналари баҳосининг юқорилиги. Оптик толали алоқа узатиш системаларида электр сигналлар оптик сигналларга ўзгартирилиши лозим. Жаҳон бозорида оптик узаткичлар ва қабул қилгичлар нархи анча баланддир. Оптик толали алоқа линияси тизими яратишнинг юқори сифатли маҳсус пассив коммутацион ускуналар, кичик сўнишга эга бўлган ҳамда улаш ва узишда катта ресурсли оптик улагичлар, оптик тарқатгичлар ва аттенюаторлар зарурдир.

Оптик толали алоқа линиялари монтажи ва хизмати. Бугунги кунда оптик толали алоқа линияларини монтажидан сўнг, тестдан ўтказиш-яъни ишлаш жараёнини текширув ва уларни нормал ишлаш ҳолатида ушлаб туриш асбоб ускуналарининг баҳоси анча баланд бўлиб турибди. Агар оптик толали алоқа линияси шикастланиб ишдан чикса у ҳолда толаларни узилган ёки шикастланган жойини қайтатдан пайвандлаб, шикастланган жойини ташқи муҳитдан муҳофазалаш зарур.

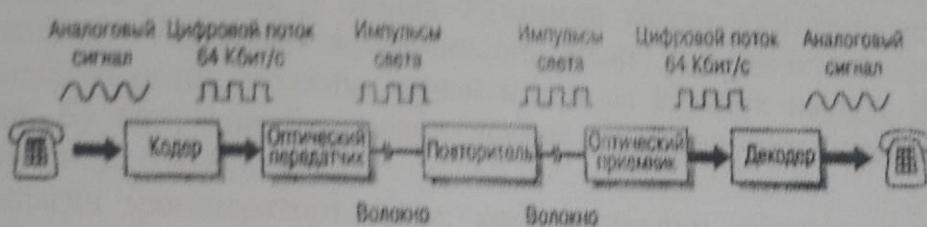
Жаҳон бозорига оптик толали алоқа линияси монтажи учун давр талабига жавоб берувчи корхоналар жуда ҳам кўплаб асбоб ва ускуналар ишлаб чиқаришни давом эттироқда бу эса кабел ва кабел ускуналари нархини камайтиришга олиб келмоқда.

Толаларнинг маҳсус муҳофазалашга талаблар. Агар назар соладиган бўлсақ оптик тола мустахкамми? Теоратик томондан қарайдиган бўлсақ тола мустахкамдир. Шиша материаллар катта юкламага яъни узилишга мустахкам - 1ГПа (10^9Н/М^2). Бу дегани 125мкм диаметрдаги бир дона тола 1 кг оғирликдаги тошни ушлаб туради. Афсуски бундай эмас, сабаби оптик тола микроёрилишга эга, бу эса толанинг узилишига олиб келади. Оптик толаларни мустахкамлаш мақсадида тола тайёрланиш жараёнида эпоксиакрилат асосидаги маҳсус лак билан қопланади ва кабел ичидаги толалар кевлар асосидаги (чўзилишда катта юкламага чидамли бўлган метал бўлмаган материал) ип билан ўралиб мустахкамланади. Кабелни чўзилишга жуда ҳам мустахкам бўлиши учун кабел маҳсус пўлат трос ёки шишапластик ўзак билан мустахкамланади. Бундай мустахкамланиш жараёни оптик кабелнинг нархини оширишга олиб келади.

Оптик толали алоқа линияларининг авзалликлари шунчалик кўп бўлганлиги билан у ўз навбатида келтирилган камчиликлар олдида анча катта, шунинг учун бугунги кунда ва келажакда оптик толали алоқа линиялари ахборот ва телекоммуникацион тармоқларда ҳамда медицина хизматида кенг кўламда қўлланилмоқда ва қўлланади.

Оптик толали алоқа системасининг схемаси

Оптик толали алоқа линиясида кўлланилувчи алоқа системасининг наъмунавий схемаси келтирилган.

Нукта-Нукта турдаги кўлланилган алоқа системасининг наъмунавий схемаси.

Маълумотларнинг охирлаш ускунаси ёрдамида мисол учун телефон аппарати, терминал, видеокамера ва бошқа охирлаш ускуналаридан ҳосил бўлган узлуксиз сигнал коммутация тугунига келиб тушади. Бу ерда узлуксиз сигнал-аналог-ракамли ўтказгич (кодер) ёрдамида ракамлаштирилиб битли оқимга ўзгартириб беради. Битли оқим оптик узаткични модуляцияси учун кўлланилади, натижада оптик импулслар серияси ёки кетма-кетлиги оптик толага узатиласи ва оптик тола бўйича ёруғлик сигнални ҳаракатланади. Қабул қилгич томонда ёруғлик сигнални қабул қилиниб, улар қайта электр сигналга ўзгартирилади коммутацион системанинг декодер ускунаси электр оқимини қайта узлуксиз сигналга ўзгартиради. Одатда кодер, декодер оптик қабул қилгич ва оптик узаткич бигта ускунада жойлашади ва у икки томонга йўналтирилган алоқа каналини ҳосил қиласи.

ОТАЛНИНГ АСОСИЙ ЭЛЕМЕНТЛАРИ

Оптик толали алоқа узатиш тизимида оптик узаткич тизимида киравчи электр (ракамли ёки узлуксиз) сигнални чиқиши қисмига ёруғлик (ракамли ёки узлуксиз) сигналга ўзгартириб беради. Рақамли узатишда ўтказгичнинг оптик тарқатгичи электр сигналининг бит оқимини —ёқиб ва ўчириб □ бериш вазифасини бажаради. Бу ишларни бажариш мақсадида инфрақизил нур тарқатувчи LTD диодлари ёки ILD лазер диодлари бажаради. Бу ускуналар Мегагерц ва ундан юқори бўлган Гигагерц частотасида тарқатувчи ёруғликни модуляциясини ушлаб туриш учун кўлланилади. Кабелли телевидения тармоқларини тузилишда оптик узаткич узлуксиз электр сигналини узлуксиз оптик сигналга ўзгартириш учун кўлланилади. Бу ҳолатда оптик узаткич жуда юқори чизикликга эга бўлиши керак.

Оптик қабул қилгич системага киравчи оптик импулсларни чиқиши учун кўлланувчи импулсларни электр токига қайта ўзгартириб беради. Оптик

қабул күлгіннің асосий элементі вазифасини р-і –н ва кичик инерцияға зәғ бұлған лова фотодиодлари бажаради.

Агар узатувчи ва қабул килувчи станциялар бир-бирига нисбатан катта масофада жойлашған бұлса, мисол учун улар орасидаги масофа бир неча юзлаб кілометр бұлса, у ҳолда күшімча битта ёки бир нечта оралик регенерация үскуналар құлланылади, улар үз навбатида тола бүйіча йүнаптирилған оптик сигнални қучайтиради ва ёруғлик импульс фронтларини тиклайди. Бу вазифаны бажарувчи үскунаның тиклагич (регенератор) ва оптик қучайтиргич деб аталади.

Тиклагич (регенератор) оптик қабул килувчи, электр қучайтиргич ва оптик узаттықтан ташкил топади. Дискрет сигналларни узатында электр қучайтиргич ёрдамида қучайтириледи ва узатилаёттан импульсларнинг даври ва импульс фронтлари тикланади. Бунинг учун тиклагич оптик сигналларни узатилиш стандартына қараб синхрон ёки асинхрон режимида қабул қилинади.

Қабул күлгін үскунасининг синхрон режимида тиклагич кетма-кет узлуксиз синхроимпульсларни қабул қиласы. Бундай жараён пайтида у үзининг таймерини узатылады да частотага түғирланмайды ва линияга кетма-кет битли оқым узатылады. Агар узаттықда маълумоттар узатылмаса ҳам синхроимпульслар келиб тушиши давом этаверади ва узатылғанда тиклагич синхроимпульслар узатылышы давом эттираверади, бу импульслар кейинги каскаднинг синхронизациясы учун құлланади. Асинхрон режимида узатилаёттан маълумоттар маҳсус маълумоттар пакетига яғни кадр қилиб узатылады. Ҳар бир узатилаёттан маълумоттар пакетига бир хил турдаги битлар гурухи түғри келади бу ҳолат-преамбула деб юритилади. Преамбула үз навбатида қабул күлгін үскунасининг синхронизациясын ҳосил қиласы.

Оптик қучайтиргич тиклагич ёки регенератор сингари оптоэлектрон үзгартыргич вазифасини бажармайды, у маҳсус актив мұхит ва лазер босими асосида тарқалиш ҳисобига қучайтиргичдан үтүвчи оптик сигнални қучайтиради. Қучайтиргичдан фойдаланинда қуйидаги икки шарт бажарылады:

1. Оптик тола бүйіча узатилаёттан сигнал сифати юқори бўлиб кичик дисперсия ва сўнишга зәғ, бундан ташқари сигналлар толада тарқалиш жараёнида электромагнит таъсири остида бўлади, шунинг учун узатилаёттан маълумоттарни оддий қучайтиргич ёрдамида тўлик регенерация қилиш эффект бермайди;

2. Оптик қучайтиргич жуда ҳам универсал үскунаны бўлиб, узатилаёттан сигнал стандартына ва маълум бир частота модуляция частотасига боғлиқ эмасдир.

Амалиётда битта регенераторга бир нечта (4-8тагача) кетма-кет уланиб жойланған оптик қучайтиргичлар түғри келади. Шундай қилиб каттадан-катта оптик толали магистралларни куришда оптик қучайтиргичларни эффектив самара беради.

Оптик толалар

Оптик толалар турли хил усулда ишлаб чиқарилиб, улар бүйича турли хил түлкін узунликларыда оптик сигналлар узатиласы. Бундан ташқары турли хил тафсилоттарға эга бўлиб, турли хил вазифаларни бажаради. Ахборот технологияси ва телекомуникатсия тармоқларыда асосан икки гурухдаги оптик толалар қўлланилади: Ёруғлик сигнали харакатланувчи толанинг ўзаги оптик бирмунча зич материалдан тайёрланади.

Толаларни белгиланишда суратидаги сонли қиймат толанинг ўзак диаметрини билдириса, маҳраждаги сонли қиймат тола қобигини қобигини ўлчамини билдиради. Одатда толалар ўзак ва қобигнинг диаметри билан ҳамда тола ўзагининг синдириш кўрсаткичлари билан фаркландади. Кўп модали градиент ва дисперсияси силжитилган бир модали толалардаги ўзакнинг синдириш кўрсаткичи ўзак радиусига боғлиқдир. Бундай мураккаб профил қилишдан мақсад толалаларнинг техник характеристкалари ёки толаларни маҳсус характеристкалари асосида ишлаб чиқариш учун қилинади.

Агар кўп модали толаларни бир-бири билан солиширадиган бўлсак (5.2.а,б-расм) дисперсия бўйича градиент толаларнинг техник характеристкаларидан поғонасимон толаларнинг техник характеристкаларидан яхшироқдир. Бунинг асосий сабаби градиент кўпмодали толаларнинг модаларапо дисперсияси билан боғлиқ бўлиб, у кўп модали поғонасимон толаларницидан камроқдир, бу эса градиент толалар бўйлаб катта ўтказиш қобилияти борлигини билдиради.

Бир модали толаларнинг ўзак диаметри кўп модали толаларнинг ўзак диамеридан бирмунча кичик, шу муносабат билан бир модали толаларда модаларапо дисперсия бўлмайди ва у жуда ҳам катта ўтказиш қобилиятига эга, аммо у жуда ҳам қиммат лазер узатгичини қўллаш кераклигини кўрсатади.

Оптик толали алоқа линияларида қуйидаги стандарт оптик толалар қўлланилади (5.1-жадвал):

- 50/125 туридаги кўп модали градиент тола (5.2а-расм);
- 625/125 туридаги кўп модали градиент тола (5.2б-расм);
- 8-10/125 туридаги бир модали поғонасимон 8Р тола (дисперсия силжитилмаган ёки стандарт тола) (5.2в-расм);
- 8-10/125 туридаги дисперсияси силжитилган бир модали Б8Р тола(5.2-расм);
- дисперсияси силжитилиб ноль бўлмаган бир модали NZDSF тола (бу толанинг синдириш кўрсаткич профили бундан олдинги тола сингаридир).

Хулоса

Оптик толали алоқа линияси (ОТАЛ) йўналтирувчи узатиш системаларининг бир кўриниши бўлиб, унда ахборотлар диэлектрик тўлқин ўтказгичлар бўйича узатилади ва у —Оптик тола́л деб юритилади. Оптик толали тармоқ информацион тармоқ бўлиб тутунларни бир-бири билан боғловчи элементdir ва у оптик толали алоқа линиясини ташкил этади. Оптик толали тармокларнинг технологияси ўз ичига оптик толалардан ташқари электрон узатиш ускуналари, уларнинг стандартлари, узатиш протоколлари (баённомалари), тармоқ топологиялари ва тармокларнинг умумий тузилиш массаларини ўз ичига олади.

Оптик толали алоқа линиялари бўйича ахборотларни узатиш мис ўтказгичли кабеллар бўйича ахборотларни узатишдан бир қанча авзалликларга эга.